

Deus i Festivitats ateneses

DEUS I FESTIVITATS ATENESES

Patricia Estruch Garcia

Tema de Cultura per a les PAU

Segon de Batxillerat

Guía didàctica

Objectius

- Conèixer i reconèixer les principals divinitats gregues i les seues característiques principals.
- Conèixer i aprofundir en les principals festivitats ateneses i la seua repercusió en el teatre actual i els grans events esportius de l'actualitat.

Coneiximents previs

- Es indispensable tindre un coneiximent sobre la relació deus-ésser humà en la religió grega, així també és convenient tindre assolits conceptes treballats anteriorment com mite, ritus, etc.

Introducció

Els orígens de la religió grega:

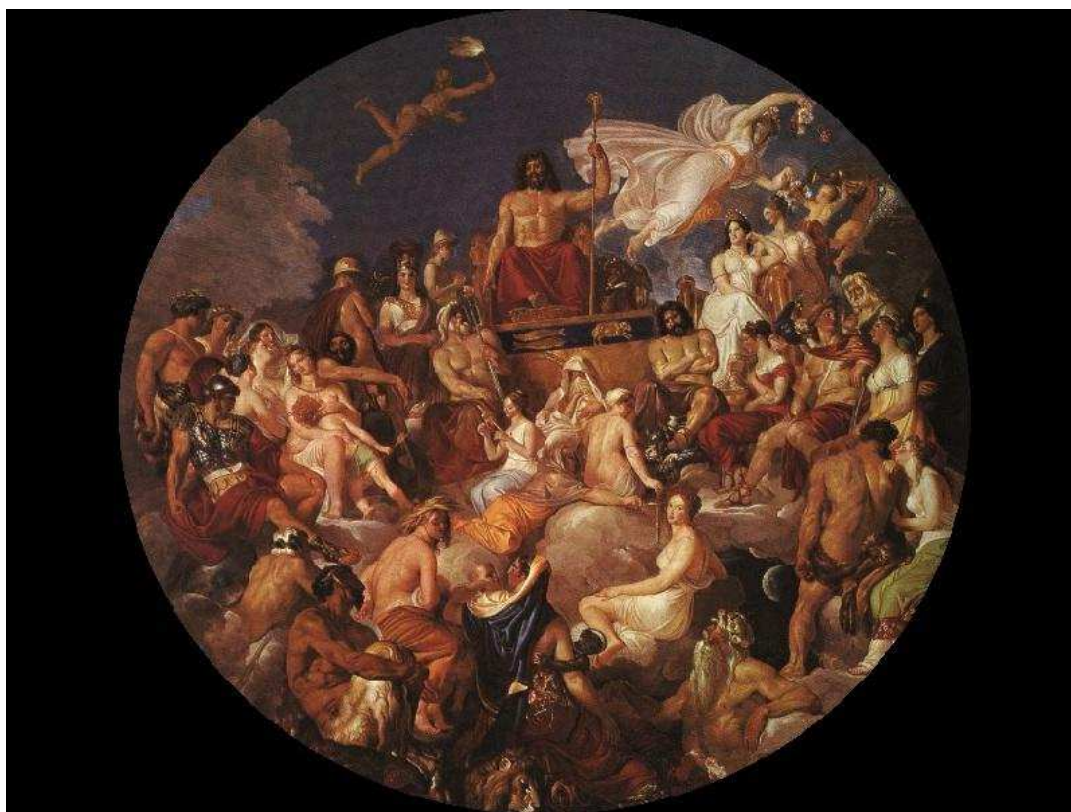
Es pot afirmar que tota religió sorgeix de les múltiples interpretacions que els hòmens fan de les diverses manifestacions de la natura, les causes dels quals desconeixen. Els primitius pobladors que en un principi habitaven el que hui es coneix com Grècia tenien unes creences de caràcter "ctònic" (terrestre); en canvi, el poble indoeuropeu que va arribar a Grècia després de diferents migracions creia en divinitats "celests", i era de marcat caràcter patriarcal. De la fusió d'estos pobles distints i de les seues distintes creences va nàixer la religió grega, que podem considerar com plenament consolidada ja en època micènica (2a mitat del 2n mil·lenni a.C.). A pesar de tot, al llarg de la història, la religió grega va experimentar diversos influxos de les creences d'altres pobles, com els fenicis, egipcis, perses, etc.

Tot este conglomerat heretat de creences es va expressar i va canalitzar a través dels mites, que eren de tractament lliure. És a dir, la religió grega no era dogmàtica, sinó que cada un podia interpretar i recrear els mites.

L'home grec, doncs, tenia la idea que existien uns déus immortals, que estaven en possessió d'una força sobrenatural i que, a més, eren antropomorfs. Esta concepció va quedar vinculada a una sèrie de personatges que estaven lligats genealògicament (Zeus, Hera, Atenea, Apol·lo...), figures que van consolidar els grans poetes com a Homer i Hesíode (en la seua obra Teogonia).

En aquesta unitat veurem tant el Panteó Olímpic Clàssic, amb les característiques pròpies de cada divinitat, com les festes més importants de la religió oficial de la Grècia Clàssica, Les Panatenees i les Grans Dionísies.

El Panteó Olímpic clàssic

En època clàssica, la família olímpica formava el nucli del panteó grec, encara que cada ciutat introduïa les seues variants. A cada un d'estos déus se li atribuïen unes funcions i un àmbit.

Segons la tradició, els déus olímpics eren dotze: Zeus, Hera, Atena, Hefest, Ares, Afrodita, Apol·lo, Àrtemis, Demèter, Hèstia, Posidó i Hermes. Sovint apareix Dionís en compte d'Hèstia en les llistes antigues. Estos eren els déus que habitaven en la muntanya Olimp. A més, es farà menció a Hades, que habitava en els inferns.

- Zeus (Ζεύς): és anomenat "pare de déus i hòmens". És el més important, i amb ell estan emparentats els altres déus. Té el poder del món, encara que simbòlicament el compartix amb els seus germans Posidó i Hades. Pròpiament és el déu del cel i té en el seu poder el raig, el tro i el rellamp, així com la pluja, etc. És el protector dels juraments, de les lleis de l'hospitalitat i de la justícia. De la seua unió amb deesses van nàixer molts altres déus, i amb dones mortals molts semidéus i herois.

- Posidó (Ποσειδών): germà de Zeus, és el déu del mar, simbolitzat pel trident. Així mateix pot provocar terratrèmols. Se'l representa com un déu violent i sovint poc amic dels hòmens.

Conta la mitologia grega que Posidó va rivalitzar amb la deessa Atena pel patrocini de la ciutat d'Atenes. Este, clavant el seu trident en l'Acròpolis, va regalar a la ciutat una font d'aigua marina, que va estar a punt d'inundar la ciutat; en canvi, Atena va regalar als ciutadans un olivera. Va ser la deessa la triada per tan enginyós regal, no sols per les olives que dona com a fruit, sinó pel resultat de la seua premsa, "l'oli", producte tan apreciat pels grecs, que feia junt amb el vi diferenciar-se dels "incivilitzats" βάρβαροι.

- Hades (Ήιδης): germà de Zeus, és el déu del món subterrani, i, per tant, de l'Infern i guardià dels morts. Se'l representa ombriu i trist. Com a posseïdor de tot el que hi ha baix terra (incloses les riqueses) té el sobrenom de Plutó ("el ric"). La seua esposa, [Persèfone](#), és la filla de Demèter, que va ser raptada per este, quan ella arreplegava flors en un prat.

- Hera (Ήρα): germana i esposa de Zeus. És la protectora del matrimoni, i representa els drets de la dona com a esposa. El seu símbol és el paó. Va tindre diversos fills amb Zeus; però, com a represàlia a la concepció d'Atena per Zeus, Hera va tindre a Hefest sense la intervenció de pare.

- Demèter (Δημήτηρ): també germana de Zeus. És la deessa dels cereals i de la fertilitat de la terra. A

ella estan consagrats els "[misteris d'Eleusis](#)".

- Hèstia (Ἑστία): germana també de Zeus. És la personificació del foc de la llar. No té mites propis, encara que era molt venerada en totes les cases i temples.

- Atena (Ἀθηνᾶ): és filla de Zeus, nascuda revestida amb tota la seua armadura del seu cap després d'engolir-se a Metis. És protectora d'Atenes i deessa de la guerra en el seu aspecte tècnic. També és la deessa de les arts, de l'artesanía en general i de la cultura. És, per tant, una de les deesses més important de Grècia. També es anomenada Πάρθενος ("Mare de Déu"). És, a més, la deessa protectora de la ciutat d'Atenes, a qui està dedicat el monument més important de l'Acroòpolis, el "Partenó", obra de Fídies en època de Pèricles, enfront del qual es trobava una gran estàtua de la deessa.

- Apol·lo (Ἀπόλλων): és també un dels déus més importants. Fill de Zeus i Leto i germà bessó d'Àrtemis, nascuts ambdós en l'illa grega de Delos. Es anomenat també Febus ("el de la llum"). És el déu de la música i de les arts, així com el de la llum, la medicina i de l'art de l'endevinació; d'ací que hi haguera un oracle dedicat a ell a Delfos.

- Àrtemis (Ἄρτεμις): germana bessona d'Apol·lo. És la sobirana de les muntanyes i deessa de les feres salvatges, encara que se la representa com a caçadora. Igual que Atena és la deessa de la virginitat, encara que també protegeix els parts. Els seus símbols són l'arc i el carcaix replet de fletxes.

- Hefest (Ἥφαιστος): fill d'Hera, encara que esta al pòc de nàixer per la seua coixera i la seua lletjor el va tirar fora de l'Olimp a l'Oceà, on Tetis el va rescatar. És el déu del foc i del treball. Encara que és un déu, se'l representa lleig i coix.

Hefest és relacionat amb el foc i els oficis de ferreria i metal·lúrgia, i era fama que tenia la seua farga baix volcans com l'Etna a Sicília.

- Dionís (Διώνυσος): fill de Zeus i Sèmele, encara que va nàixer de la cuixa de Zeus després de convertir en cendres a esta. És el déu del vi i, també, de l'alegria. Va arribar a ser molt important a Grècia, i a ell estan dedicades principalment les representacions teatrals. Es anomenat també Bacus. En certa manera provoca, també, la inspiració poètica i l'orgiàstica. Està en connexió amb el culte a la fertilitat i, com a tal, és representat amb un fal·lus en les processons dedicades a ell (Falofories). És acompanyat per les ménades o bacants i per sàtirs.

- Ares (Ἄρης): déu de la guerra en el seu aspecte més brutal i irracional, i també de la mort violenta. Gaudia de poca simpatia entre els grecs. Era fill de Zeus i Hera. És representat armat amb casc, llança i escut.

- Hermes (Ἑρμης): fill de Zeus i Maia. És el missatger dels déus, protector de la gimnàstica i, en part, de la música. És el déu del comerç, dels viatges i, en certa manera, protector dels lladres. Només Hermes podia accedir lliurement a l'Olimp, a la Terra i als Inferns, fins on escortava els difunts (Hermes psicopompos). Els seus atributs són un caduceu i una taleca amb diners.

- Afrodita (Ἀφροδίτη): filla de Zeus i Dione en unes versions, i d'Urà en altres (la versió més popular i acceptada), després que Cronos, pare de Zeus, tallara els genitals amb una gran falç a son pare Urà i els tirara al mar, naixent de la bromera creada pel semen en la costa de l'illa de Xipre; és al que al·ludix el seu nom "nascuda de la bromera". És la deessa de l'amor, de la bellesa i de la fecunditat. Se'l representa com una donzella jove, bella i, generalment, nua.

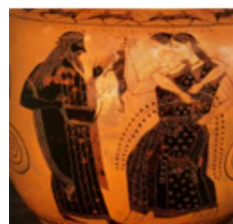
Galería Olímpica

Zeus i Ganímedes

Demèter

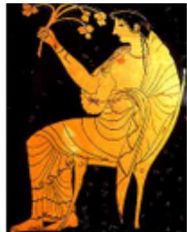
Dionís amb dos Ménades

Naixement Afrodita

Afrodita

Hèstia

Hades i Perséfone

Apol.lo i Àrtemis

Atenea i Teseu

Festivitats ateneses

Les Panatenees

Les Grans Dionísies

Les Panatenees

Les Panatenees era una de les principals festes religioses d'Atenes i de la regió de l'Àtica, en general, en honor de la deessa defensora de la ciutat, Atena.

Existien, en primer lloc, les "Panatenees" o les "xicotetes Panatenees", que se celebraven cada any en ple estiu, a partir del dia 28 del mes d'Hecatombeó. Però des del 566 a.C. també tenien lloc cada quatre anys les "Grans Panatenees", en les que participava tota l'Àtica i que estaven precedides per uns jocs.

Els jocs panatenaics eren només un dels grans esdeveniments esportius de caràcter religiós que tenien lloc a Grècia. També estaven els jocs pítics de Delfos, els ístmics de Corint, els nemeus de Nemea i els olímpics d'Olímpia. Estos eren panhelénicos, mentres que els panatenaics eren exclusius de la població àtica.

A Atenes, les competicions començaven 5 dies abans de les Panatenees amb la cerimònia de prestació de jurament tant pels participants com pels jutges; a continuació venien els certàmens de poesia i música. Els tornejos musicals tenien lloc en l'Odeó, el teatre cobert situat junt amb el de Dionís.

Quant a les proves atlètiques, en un principi, van ser concebudes com una forma d'ensinistrament per a la guerra. Els participants es dividien en tres grups en funció de la seua edat: "imberbes" (entre 12 i 16 anys), "jóvens" (16 a 20) i "majors" (més de 20). Les dos primeres categories competien durant el segon dia del festival, però probablement només en cinc disciplines: carrera de velocitat, pentatló, pugilat, lluita i pancraci.

Al matí següent tots els que prendrien part en les competicions esportives per a hòmens anaven en processó a l'àgora; s'oferien sacrificis i s'elevaven pregàries, tant públiques com privades.

Els jocs per a adults començaven amb la carrera en l'estadi (stadion), una prova de velocitat de 184 m. La seguien les proves de llarga distància, de 20 o 24 estadis (3.680 o 4.416 m.). La tercera prova de pista, l'hippios, era una carrera de mig fons de sis estadis (una miqueta més d'1.000 m.). Els atletes competien despullats i els vencedors rebien en premi el costós oli d'oliva produït en l'Acadèmia.

El pentatló era una prova combinada formada per llançament de disc, llançament de javelina, salt de longitud, carrera de velocitat i lluita.

En la lluita (palaio) l'objectiu era tirar el contrincant al sòl. El combat era continu fins que un dels dos aconseguia derrocar a l'altre tres vegades.

El pancraci (pankration), combinació de lluita i pugilat, durava fins que un dels contrincants es donara per vençut. Es permetia quasi tot, només estava prohibit mossegar i arrancar parts del cos.

En ambdós estils de lluita, els contendents s'untaven prèviament el cos amb oli i després l'empolvoraven amb arena fina.

Però el pugilat era el més perillós d'estos tipus de combat. Els púgils, amb les mans embenades amb tires de cuir, podien colpejar-se on i com volgueren. Únicament es prohibia afonar els polzes en els ulls de l'adversari. Es guanyava per fora de combat. A vegades acabava amb la mort d'un dels dos púgils; en tals casos s'adjudicava el premi al difunt, i al seu adversari se li prohibia per a tota la vida participar en eixos jocs.

Un altre tipus de carrera era la carrera amb armadura (hoplitodromos). Els participants havien de córrer amb casc, gamberes i escut, però a banda d'això nus.

En el quart dia de les Panatenees, els jocs es traslladaven extramurs, a un camp apropiat prop de la costa. Allí tenien lloc distintes competicions eqüestres. Hi havia carreres de carros amb dos (bigae) i quatre cavalls (cuadrigae).

Les competicions dels primers quatre dies de les Panatenees estaven obertes als forasters, però el quint es dedicava a proves per equips restringides a les 10 tribus ateneses. Entre elles hi havia un concurs de força i bellesa masculí.

El quint dia de les Panatenees es celebrava una festa nocturna amb música, cant i ball. A l'alba s'oferia a l'Acadèmia un sacrifici en honor d'Atena i Eros, i el foc sagrat era portat en una carrera de torxes, que

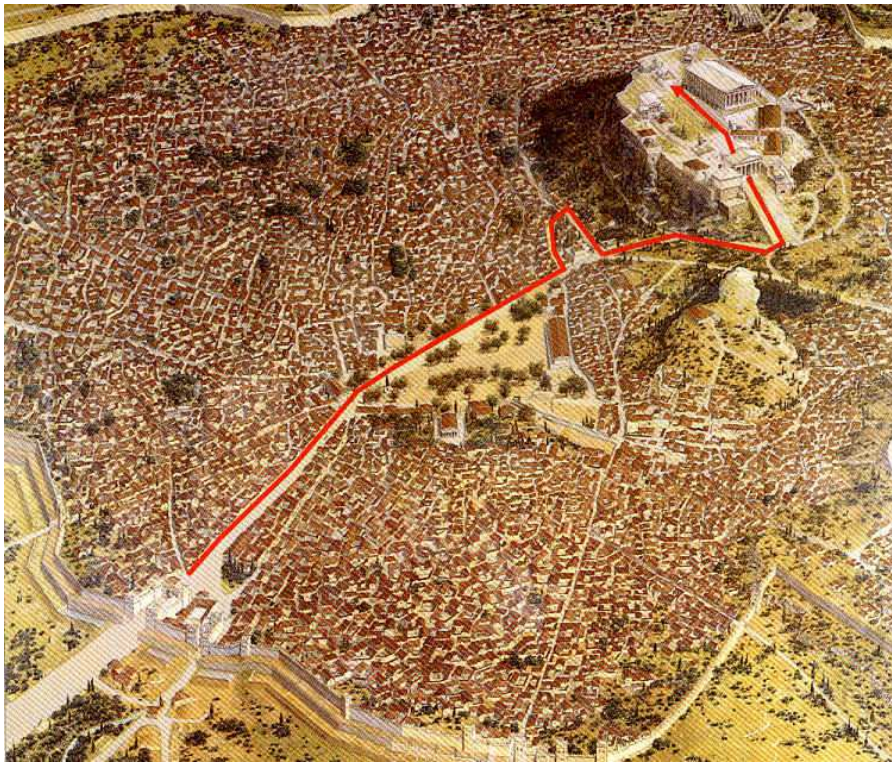
eixia de l'Acadèmia i anava fins a l'altar d'Atena en l'Acròpolis.

Els preparatius de part d'este festival començaven fins a nou mesos abans. La sacerdotessa d'Atena i les arréfores (quatre xicotes de família noble) muntaven un teler per a teixir el nou peple per a Atena, protectora de la ciutat i se substituïa cada any.

L'endemà es mamprenia una provessó, al despuntar l'alba, encapçalada per les arréfores, que portaven el peple, junt amb la sacerdotessa i un gran seguici de dones que portaven regals. A continuació anaven els oficiants dels sacrificis i els animals per a l'hecatombe (100 vaques i algunes ovelles). Darrere anaven els metecs, els guanyadors de les competicions, els músics, etc.

La provessó discorria per l'ampla Via Panatenàica i travessava l'àgora cantant himnes a Atena, per a pujar al gran altar de la deessa, situat en l'Acròpolis enfront de l'Erecteion. Se li entregava el peple a la deessa Atena i es conclouïa amb uns sacrificis en honor seu.

RECORREGUT DE LA PROVESSÓ DE LES PANATENEES PER ATENES

L'endemà es dedicava a dos esdeveniments: la carrera dels apobates (carros ocupats per un auriga i un guerrer amb armadura completa) i les regates; però poc se sap de tal competició.

L'endemà, l'últim del festival, es dedicava a l'entrega de premis.

La principal festa dels Atenessos tenia lloc a l'Acròpoli, per a conèixer millor la entrada i distribució d'aquesta importantíssima zona d'Atenes teniu ací un video curtet i prou complet.

Les Grans Dionísies

Les Grans Dionísies se celebraven en el mes d'Elafebolió (març-abril), a principis de la Primavera, quan el mar era navegable, per la qual cosa aliats i estrangers podien acudir a Atenes.

Este gran festival, dedicat al déu Dionís, i que atreïa gents de tot l'orbe grec, inclús no grec, començava amb una processó, on es conduïa els animals que serien sacrificats. Els jóvens es disfressaven de sàtirs i ballaven emmascarats, mentres el cor cantava. Una vegada realitzats els sacrificis se celebraven banquets amb la carn, corria el vi i la gent passava la nit ballant i cantant borratxa pels carrers, al so d'arpes i flautes.

A mitjan s.VI a.C. es va afegir un nou element: fins llavors el festival incloïa escenes dramàtiques, representades en públic per un cor, però cap al 534 a.C. un home anomenat Tespis va mantindre un diàleg amb el cor, utilitzant diverses màscares i representant diferents papers. Era el naixement del teatre grec.

Cap al 500 a.C., les representacions duraven quasi tot el dia i estaven a càrrec de dos actors i el cor. Consistien en tres tragèdies consecutives (trilogies) seguides per un drama satíric. Posteriorment, en el 486 a.C. es va afegir una comèdia. Estes representacions van aconseguir una enorme popularitat i la gent acudia en massa.

Este concurs dramàtic, ja en època clàssica, es prolongava durant quatre dies dels cinc que durava el festival (durant la guerra del Peloponés es van reduir a tres) i la sessió s'obria amb una comèdia. Generalment s'admetien tres poetes còmics i tres tràgics en el concurs. Però mentres cada còmic només representava una comèdia, el tràgic presentava quatre obres: una Tetralogia (3 tragèdies més un Drama satíric).

Originàriament les obres es representaven en l'àgora, però en la primera mitat del s. V a.C. es va optar per l'espai situat als peus de l'Acròpolis, on es formava un auditori natural. A poc a poc es van introduir millores fins a convertir-lo en el primer teatre del món. Es va passar, doncs, d'uns primers teatres edificats amb fusta als teatres de pedra, com el que es conserva a Epidaure.

L'ÀGORA D'ATENES

El poeta que desitjava entrar en la competència, ho sol·licitava a l'arcont, qui, si l'acceptava, li concedia un cor: posava a la seua disposició un coreg i tres actors. El deure del coreg era proveir l'ensinistrament, vestits i pagament al cor. La coregia era una de les litúgies. Segons pareix també l'Estat pagava als actors, els que eren instruïts pel poeta mateix.

El dia abans de l'actuació, tots els coregs i els seus equips teatrals desfilaven davant del públic. A continuació, deu jutges eren triats per sorteig, un per cada tribu, els que, una vegada acabades les representacions, dictaminaven un veredict i anomenaven el guanyador.

L'entrada al teatre costava dos òbols, l'equivalent a un dia de salari de la gent humil. El públic estava compost generalment per hòmens. Pareix que les dones anaven al teatre en el s. IV a. C., però no està

clar en quin moment del s. V a.C. va començar a permetre-se'ls l'assistència. Entre el públic es distribuïen vi i dolços, i l'audiència menjava i bevia durant les representacions.

EL TEATRE D'EPIDAURO

L'ORIGINE DEL TEATRE, LES GRANS DIONISIES

Us deixo ací tres vídeos molt curts (d'uns 2 minuts cadascú), on s'explica de forma amena l'orige del teatre i la tragèdia grega.

ἔρχοσθε!!!

Llocs externs

- [Inicio](#)
- [Ludi Saguntini](#)
- [Actividades](#)
- [Hermes](#)

[Comentario en Vestuario, atrezzo y objetos en la Tragedia Griega por Fase final del VII Concurso de grupos de teatro clásico grecolatino | Cultura Clasica .net](#)

[Comentario en Puertas abiertas en la Saguntina Domus Baebia y Clausura del Festival de teatro grecolatino por Romanorum Vita](#)

[Historia menor de Grecia, Pedro Olalla](#)

[ALICIA ESTEBAN SANTOS, Iconografía de la Mitología Griega. Dioses II. Los grandes Olímpicos, Dhyana Arte, Madrid 201](#)

[Kavafis, Els poemes inacabats](#)

[Ludvig Holberg, El viatge a sota terra de Niels Klim](#)

[Santiago Posteguillo, Los Asesinos del Emperador, ed. Planeta \(Autores Españoles e Iberoamericanos\), Barcelona, 2011, 1185 págs](#)

[Alicia Esteban Santos, Iconografía de la Mitología Griega. Dioses I. Preolímpicos \(Personajes de la Teogonía\), Ed. Dhyana Arte, Madrid 2011](#)

[El porqué de nuestros gestos. La Roma de ayer en la gestualidad de hoy](#)

[Juan Carmona Muela, Iconografía clásica. Guía básica para estudiantes. Akal. Madrid, 2008.](#)

[Antonio Aguilera Vita. El brillo de la máscara. Intramar Ediciones. 2009.](#)

[ALICIA ESTEBAN SANTOS, Iconografía de la mitología griega. El ciclo troyano IV: El regreso de Agamenón \(historia de una familia sangrienta\), Editorial Dhyana Arte, Madrid 2010](#)

Autoavaluació

Obra colocada bajo licencia [Creative Commons Attribution Non-commercial Share Alike 3.0 License](#)